

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Ս. ԿԻՊՐԻՆՈՒ

ՊԵՐՍ

Մ Ի Ո Ւ Թ Ե Ն Ն

ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

5 3

Ս. ԿԻՊՐԻՆՆԱԻ

ՀԱՅՆ

Մ Ի Ո Ւ Թ Ե Ը Ն

ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

ԳՐԱԴԱՐԱՆ
ԳՐԻԳՈՐ ԱԳԱՓԵԱՆՆԻ
Կարգաթիվ _____

UNIVERSITY OF ARCHANGELSK

Cyprian, Court Bishop of Antioch
Cyprian, Bishop of Antioch
Cyprian, Bishop of Antioch

Կ Ի Գ Բ Ե Ն Ո Ւ

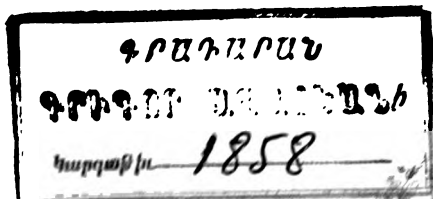
ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ԵՊԻՍԿՈՍՈՍ

Գ Ի Բ Ե

ՀԱՅԿ

Մ Ի Ո Ւ Թ Ե Լ Ե

Ե Կ Ե Գ Ե Ց Ի Ո Ց

24p

Ի Վ Ե Լ Ե Ն Ե

Ի ՎԱՆՍ ԳԱՇՏԳԱՆ Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ

1846

Grad

EREN

3176

BUHR

ԱՐԱՐ
ԵՐԵՆ
3176
51 10.99

Գ Ի Պ Ր Ի Ը Ն Ո Ւ

Գ Ի Ր Ք

ՎԱՍՆ

Մ Ի Ո Ւ Թ Ե Ը Ն

Ե Կ Ե Ղ Ե Ց Ի Ո Յ

Յորժանս խրատ տայցէ Տէրն եւ ասիցէ թէ “Իւրք էք աղ երկրի¹”, յորժամ հրամայիցէ միամիտս առ անմեղանշականութիւնն լինել, եւ դարձեալ հանդերձ միամտութեամբն խորագէտս, զի՞նչ ինչ պարտ եւ պատշաճ իցէ, սիրելիք, բայց ի զգուշութեան կալ, եւ մեծաւ փութով զարթուցեալք եւ զուարթացեալք, զնենդութիւն նենգաւոր թշնամւոյն առնուլ ի միտ եւ պահել եւս զանձինս, զի մի որ զՔրիստոս զգեցեալ եմք զիմաստութիւնն Լստուծոյ ևօր, անիմաստագոյնք առ փրկութեանն պահպանութիւն թուիցիմք²: Վանզի ոչ եթէ ի հալածանաց պարտ իցէ եւեթ երկնչել կամ յայնցանէ որ ի յայտնի ճակատսն գործին վասն զԼստուծոյ ծառայսն մղեալ կործանելոյ: Իիւրին զգուշութիւնն է յորժամ երկեւղն յայտնութեամբ է եւ ոգիքն յառաջագոյն ի ճգունսն կազմիցին, մինչ չեւ ախոյենին զանձն ի մէջ մատուցեալ: Յոլովագոյն յայնժամ պարտ իցէ ի թշնամւոյն զանգիտել եւ զգուշանալ յորժամ դադտն մատչի, յորժամ խաղաղութեանն կերպարանօք պատրէ եւ զանխուլ հնարի ի ներքս անկանել. նմին իրի իսկ եւ օձի անուռ ժառանգեաց: Լայն իսկ հանապազ գաղտնի խորամանդութիւն նորա է, նոյն հրապոյրք ծածկութեան զմարդն մոլորեցուցանելոյ: Վա իսկ եւ իսկ իսկզբանց աշխարհի ըստ նմին նոյնպէս մոլորեցոյց, բանիւք ստութեան մեղ-

մեխանօք զխամ ոգիսն արկ ի խաբէութիւնն, զի եգիպտոսա դիւրահաւանս: Եւ ի Տէրն իսկ գլխովին հնարեցաւ զփորձանսն մատուցանել, որպէս թէ միւսանգամ գաղտ մատուցեալ եւ պատրէ, վասն այնորիկ իսկ գաղտ մերձեցաւ: Սակայն եկն ի գիտութիւն եւ մերժեցաւ. եւ յայն սակս կործանեցաւ, վասն զի ծանուցեալ ի բաց առաւ պատրուակն: Եւ մին իրի իսկ այն մեզ ընծայեցաւ օրինակ, մերժել զանձինս ի ճանապարհէ հնոյն մարդոյ, եւ զհետ անկեալ երթալ զհետոցն Քրիստոսի կենդանւոյ. զի գուցէ թէ միւսանգամ ի խաղեսրն մահու անկեալ կործանիցիմք. այլ ի տագնապն հայեցեալ, անմահութեանն զոր առաք, հասանիցեմք: Բայց զեարդ զանմահութիւնն մարթիցեմք ըմբռնել, եթէ զՔրիստոսի պատուիրանս չպահիցեմք որով մահ վանեալ ի պարտութիւն մատնի. յորժամ ինքն իսկ գուշակիցէ ասելովն «Դթէ կամիս ի կեանս մտանել, պահեա զպատուիրանս», եւ միւսանգամ թէ «Յորժամ առնիցէք զոր ինչ պատուիրեմ՝ ձեզ, ոչ եւս կոչեմ զձեզ ծառայս, այլ բարեկամս», : Օայնպիսին կոչէ զօրաւորս եւ անշարժս, զնոսին անուանէ շինեալս ի վերայ վիմին հաստատութեան եւ զնոյնս ի մրրկաց եւ ի ժամանակացն փոթորկէ ամրացեալս անշարժ եւ անխախուտ հաստատութեամբն: «Եւ լսէ, ասէ, զբանս իմ զայսոսիկ եւ առնէ զնոսա, նմանեցուցից զնա առն իմաստնոյ որ շինեաց զտուն իւր ի վերայ վիմի: Եւ անձրեւ, յարեան գետք, շնչեցին հողմք եւ բախեցին զտունն, եւ ոչ կործանեցաւ. քանզի ի վերայ վիմի հաստատեալ էր», :

Եպա պարտ եւ պատշաճ է նորա պատգամացն պատկառ կալ, եւ զորս ուսոյցն եւ զորս եցոյց արդեամբք, եւ ուսանել եւ առնել: Եւ արդ զեարդ ասիցէ դժ թէ Քրիստոսի հաւատացեալ եմ, որ ոչ զայն գործիցէ զոր Քրիստոսն հրամայեաց առնել: Սամ ո՞րպէս ի փոխարէնս հատուցմանց հաւատոցն կարիցէ հասանել որ զհաւատ հրամանացն չառնու յանձն պահել: Հարկ է թէ զեղեւիցի այնպիսին եւ երերեալ տատանիցի, եւ ոգւոյ մոլորութեանն առեալ զնա տանի բերէ իբրեւ հող եւ մեխիւր եւ փոշի՝ զոր հողմն մաղիցէ. նա եւ ոչ գնալովն՝ յառաջադէմ ի փրկութիւնն լինիցի, որ

չունի զճշմարտութիւն ճանապարհին կենաց: Այլ զգոյշ
կալ պարտ է, սիրելիք, ոչ յորոց յայտնի եւ գուշա-
կաւոր միայն են, այլ եւ որ խորամանկ նենգութեամբն
զեղծուցանեն: Իսկ զինչ քան զայն խորամանկ մտաց կայցէ,
զինչ քան գնոյն պատրանաց, զի որ գալստեամբն Վրիս-
տոսի խայտառակեալ կործանեցաւ թշնամին, յետ լու-
սոյն ի հեթանոսն հասանելոյ եւ կենարար լուսաւորու-
թեանն ծագեալ ծաւալելոյ, զի կենդանութիւն առցեն
մարդիկ, զի խուլքն զլուր ունինդրութեան հոգեւորն
շնորհաց ընդունիցին, եւ կոյրք բացցեն զաչա իւրեանց առ
Աստուած, եւ խօթք յաւիտենական բժշկութեամբն ապա-
քինեսցին, եւ կաղք ընթացեալ հասանիցեն յեկեղեցի, եւ
համբք բարբառեալ պայծառագոյնս՝ յաղօթս եւ ի պա-
ղատանս կանխիցեն, նա իբրեւ ետես զկուռսն լքեալ թո-
ղեալ եւ վասն առաւել բազմամբոյս հաւատացելոցն ժո-
ղովոց զբնակութիւնն իւր եւ զմեհեանս անապատա-
ցեալս, այլ իմն պատրանս եւ խաբկանս նոր իմացաւ, զի
ընդ քրիստոնէութեանն իսկ անուամբ զանգոյշսն վրիպե-
ցուցէ: Այլանդոց եւ հերձուածոց հնարագիւտ եղեւ զի նո-
քիմբք իմն զհաւատոսն փլուզանիցէ, զճշմարտութիւնն եղ-
ծանիցէ, զմիութիւնն ճեղքիցէ: Այլորս չէ ատակ դրաւել
ուսնել ի կուրութեան հնացեալ ճանապարհին, զայ շուրջ
յածի եւ մոլորութեամբ նորոյ ճանապարհին պատրէ:

Նանէ եւ յեկեղեցւոյ իսկ զմարդիկ. եւ յորժամ թուի-
ցին թէ արդ մօտ եկեալ հասին ի լոյսն եւ ի ճշմարտութիւն
եւ յաշխարհական ցայգութենէն ապրեցան, դարձեալ
յանգէտս այլ մութ թանձրամած զնոքօք հեղու, զի թէ-
պէտ չկան յաւետարանին Վրիստոսի եւ ի նորին պահ-
պանութեանն եւ յօրէնսն, սակայն քրիստոնեայս զանձինս
կոչիցեն եւ մինչ դեռ ի միգի եւ յարամբի շրջիցին, հա-
մարիցին թէ լոյս ընդ իւրեանս ունին, քանզի մեղմեղէ հա-
կառակորդն եւ պատրէ. որ ըստ առաքելական բարբառոյն ի
կերպս լուսաւոր հրեշտակի լինի եւ զսպասաւորսն իւր կեղ-
ծաւորեալ կերպարանէ իբրեւ զարբանեակս արդարութեան,
որ զգիշերն տիւ թելադրեալ կարծեցուցանեն, զկորուստն
եւ զսատակումն՝ փրկութիւն, զյուսահատութիւնն ընդ
յուսոյն բարբառօք ցուցանեն եւ զնենգաւոր կեղծաւորու-
թիւնն ընդ հաւատոցն պատճառանօք, զԼեւոնն՝ ի Վրիս-

տոսի անունն, զի յորժամ սուտ՝ նմանութիւնք ճշմարտութեանցն բարբառիցին, խորամանկութեամբ զճշմարտութիւնն զեղչիցեն⁸։ Եւ այս յայնժամ լինի, եղբարք, յորժամ ոչ ի սկիզբն ճշմարտութեանն որ դառնայ եւ զգլուխն խնդրէ, եւ յորժամ երկնաւոր վարդապետին ուսումն չպահի։ Ինչ որ թէ ուրուք միտ եղեալ նայիցի կամ քննիցէ, ոչ ինչ այնուհետեւ երկայնաձիգ ճառից եւ ընծայութեանց լինիցին պէտք։ Հանդէս հաւանութեան ճշմարտութեանքն դիւրին առ համառօտել է։ Խօսի ընդ Պետրոսի Տէրն, «Եւ քեզ ասեմ, ասէ, թէ դու ես վեմ, եւ ի վերայ այդր վեմի շինեցից զեկեղեցի իմ եւ դրունք դժոխաց զնա մի յալթահարեացն։ Եւ քեզ տաց զփականս արքայութեան երկնից, եւ զորս կապիցես յերկրի, եղիցին կապեալ եւ յերկինս․ եւ զորս արձակիցես յերկրի, եղիցին արձակեալ եւ յերկինս⁹»։ Եւ դարձեալ ցնոյն յետ յարութեանն իւրում ասէ «Երածեա զոչխարս իմ¹⁰»։ Ի նորա միայնոյ վերայ շինէ զեկեղեցի իւր եւ նմին տայ պատուէր արածել զոչխարս իւր։ Եւ թէպէտ եւ ամենայն իսկ առաքելոցն յետ յարութեանն բաշխեալ բաժանէ զիւր զուգական իշխանութիւնն ասելովն «Որպէս առաքեաց զիս Հայր եւ ես առաքեմ զձեզ, առէք Հոգի սուրբ, եթէ զուրուք թողուցուք զմեզս, թողեալ լիցին նմա, եթէ զուրուք ունիցիք, կալեալ լիցին¹¹»․ բայց զի յայտ գմիութիւնն առնիցէ, կարգեաց եղ իւր իսկ ճոխութեամբ զի սկիզբն եւ բխումն միութեանն այնորիկ ի միոջէ անտի առնուցու սկիզբն։ Ինեւ էին եւ այլն եւս առաքեալք որ ինչ Պետրոսն էր, հանգոյն հաղորդութիւն առեալ եւ պատուոյն եւ իշխանութեանն, բայց սկիզբնն ի միութենէ ելեալ յառաջ խաղայ, եւ գահերէց գլխաւորութիւնն՝ Պետրոսի շնորհի, զի մի՛ եկեղեցի Վրիստոսի երեւիցի եւ մի աթոռ։ Եւ հովիւ՝ ամենեքին են եւ հօտն մի երեւի, որ ի բոլորեցունց առաքելոցն միաշունչ միաբանութեամբն արածիցի, զի մի՛ երեւիցի եկեղեցի Վրիստոսի։

Օվին զայն եկեղեցի եւ յօրհնութիւնս օրհնութեանցն Հոգին սուրբ յերեսաց Տեառնն նշանակեալ ասէ․ «Մի է աղանի իմ, կատարեալ իմ, մի է մօր իւրոյ, ընտրեալ ծնողի իւրոյ¹²»։ Որ զայն միութիւն եկեղեցւոյ չունի, համարիցի՞ թէ զհաւատան ունիցի։ Որ ընդ եկե-

զեցեայ գուայ որ կամ դիմադարձ լինի, որ զաթոռն Պե-
տրոսի յորոյ վերայ եկեղեցի շինեցաւ՝ թողու, կարծիցէ՝
թէ յեկեղեցւոջ իցէ. ուր եւ երանելի առաքեալն Պաւ-
ղոս զնոյն վարդապետութիւն ընծայեցուցեալ զխորհուրդ
միութեանն գուշակիցէ, յորժամ ասիցէն. «Մի մարմին
եւ մի հոգի, մի յոյս կոչման ձերոյ, մի Տէր, մի հաւատք,
մի մկրտութիւն, մի Նստուած¹¹», : Պարտ է զի զայն մի-
ութիւն պինդ ունիցիմք եւ պահիցեմք, մանաւանդ որ
եպիսկոպոսքս իսկ իցեմք, որ յեկեղեցւոջ անցեալ նըս-
տիմք գահերէց, զի եւ զեպիսկոպոսութիւնն եւս գլխովին
մի եւ անհատ եւ անբաժին ի հանդիսի ցուցանիցեմք :
Մի որ զեղբայրութիւնն պատրիցէ բանիւք ստութեան,
մի որ զհաւատոցն ճշմարտութիւն բռնազօսեալ եղծանի-
ցէ : Մի է եպիսկոպոսութիւն եւ իւրաքանչիւր ի միում
միում մասիննորա զողջոյն իսկ մարմինն առեալ է յերաշխի
Եւ եկեղեցի գարձեալ մի է, որ բերրի ծննդականու-
թեամբն աճեցեալ եւ ստուարացեալ ի բազմութիւն ձգի :
Օր օրինակ արեգական բազում ճառադայլք են, այլ
լոյսն մի է. եւ ծառոյ ոստք բազում են, այլ զօրութիւնն
մի է որ յարմատին հաստատեալ կայ. եւ յորժամ ի միոջ
ականէ վտակ բազումք խաղայցեն, թէպէտ եւ ի յաճախու-
թեանց ջուրցն յորդելոց բազմութիւն իմն երեւիցի, սակայն
միութիւնն կայ պահի անդ իսկ ի բխմանն : Խլեա զճառա-
գայթ արեգականն յանուոյն իւրմէ, բաժանումն իմն եւ
քայքայումն չառնու. յանձն միութիւն լուսոյն : Եղէ դու
հատ ոստ մի ի ծառոյ, եւ որ կտրեցաւն չկարէ արձակել շա-
ռաւեղս : Հատ դու վտակ մի յականէ իւրմէ, ցամաքէ
որ հատաւն : Եղյնպէս տէրունական եկեղեցի քանզի լու-
սաւոր եւ համապայծառ է, ընդ ամենայն համօրէն աշխարհ
զճառադայլթս լուսաւորութեանն կարկառու : Սակայն
մի միայն է լոյսն որ ընդ հանուր տարածանի եւ ընդ բնաւ
սփռի եւ միութիւն մարմնոյն չքայքայի : Հիւթոյն ա-
ռատութեամբ ընդ ամենայն երկիր զոստսն ձգեալ տա-
րածանէ եւ զհոսեալ վտակն եւս յորդադոյնս գնացու-
ցանէ. սակայն ակն աղբերն մի է եւ բխումն մի, եւ մի
մայր բազմածին ծննդովք : Կորա ծննդեամբն ծնանիմք,
եւ կաթամբն բուծանիմք եւ շնչովն ոգի բերեմք : Չմար-
թի ապականել որ հարսնն խօսեալ է Վրիտտոսի, անա-

րատ եւ ամօթխած է: Սի տուն ճանաչէ, զմիոյ մահ-
 ճաց սրբութիւնն պարկեշտութեամբ պահէ: Նա է որ
 պահէ զմեղ Աստուծոյ, նա է որ զմանկունս իւր
 զոր ծնաւ, յարքայութիւն դրոշմէ: Որ յեկեղեցւոյ
 ճեղքեալ երթայ յարի ի շնացող անդր, տարադիր յե-
 կեղեցւոյ աւետեացն լինի: Սի հասցէ ի փոխարէնսն
 Վրիստոսի որ թող զեկեղեցի Վրիստոսի: Օտարոտի է,
 պիղծ է, թշնամի է: Չմարթի հայր զԱստուած ունել
 որոյ մայր չէ եկեղեցի: Թէ կարաց որ ապրել որ արտա-
 քոյ տապանին Նոյի էր, ապա եւ որ արտաքս քան զե-
 կեղեցի իցէ, ապրի: Ազդ առնէ Տէրն եւ ասէ. «Որ ոչ
 ընդ իս է, հակառակ իմ է. եւ որ ոչ ընդ իս ժողովէ,
 ցրուէ»¹²: Որ զխաղաղութիւնն Վրիստոսի եւ զմիաբանու-
 թիւնն պատառէ, ընդ Վրիստոսի հակառակեալ ի վէճ գայ:
 Որ այլուր ուրեք քան զեկեղեցի ժողովէ, ցրուէ զեկեղեցի
 Վրիստոսի: Ասէ Տէրն. «Դս եւ Հայր մի եմք»¹³, եւ միւս-
 անգամ՝ զՀօրէ եւ զԱրդւոյ եւ զՀոգւոյն սրբոյ գրեալ կայ
 այսպէս. «Նա երեքինս մի են»¹⁴: Նա ո՞պն որ իցէ որ
 կարծիցէ թէ այնմ միութեան յեկեղեցւոյ, որ յաստուա-
 ծեղէն հաստատութենէ անտի եկեալ է եւ երկնաւորա-
 կան խորհրդովք պնդեալ, գոյ հնար քայքայել, եւ երկ-
 պառակութեամբ կամացն ընդ միմեանս հակառակելոց
 յիրերաց անջատել: Որ զայն միութիւն չպահէ, զաս-
 տուածական օրէնսն չպահէ, չունի զհաւատսն Հօր եւ
 Արդւոյ, զկեանսն չունի, անկեալ է ի փրկութենէն:

Այս խորհուրդ միութեան եւ սոյն զօդ անքակ եւ
 անբաժանական միաբանութեանն յայտ առնի յորժամ յաւ-
 ետարանին տէրունական պարեգօտն Վրիստոսի չառնու
 յանձն բաժանումն, չպատառի, չխզի, այլ արկեալ վի-
 ճակս ի վերայ պատմութեանն Վրիստոսի թէ ո՞չ Վրիս-
 տոս ազանիցի, ողջ ձորձն առաւ, եւ եղեւ անեղծ եւ
 առանց բաժանման ստացուած պատմութեանին: Շառ
 արկեալ աստուածեղէն գրոյ ասէ. «Իսկ զպատմութեա-
 նէն, քանզի էր առանց կարանի ի վերուստ փոր անկեալ
 ամենեւին, ասեն ցմիմեանս, Սի պատառեսցուք զդա, այլ
 արկցուք վիճակս ի վերայ դորա ում եւ ելթէ»¹⁵: Այն
 պատմութեան զմիութիւնն կրէր որ ի վերուստ անտի գայ,
 այն իսկ է որ ի յերկնիցն եւ ի Հօրէ գայ, որում չէր

Հնար ամենեւին յայնմանէ որ առն կամ ստացաւ, ցելուլ կամ պատառել, այլ զամենայն իսկ միանգամայն զողջոյն հաստատութիւնն առանց քակելոյ ամփոփեալ ունէր: Զմարթի զՎրիստոսի արկանելին առնուլ որ հերձէն եւ բաժանէ զեկեղեցի Վրիստոսի: «Ամին հակառակ յորժամ յետ Սողոմոնի վախճանելոյ, հերձուած եղեւ թաղաւորութեան նորա եւ ժողովրդեանն, ընդառաջ եղեւ Աբիա մարգարէ Յերոբովամայ արքայի ի դաշտի անդ, բուռն հարեալ պատառեաց զձորձա իւր յերկոտասան ծուէնս եւ ասէ. «Այս դու քեզ զտասն կապերոսդ: Այսպէս ասէ Տէր. ահա ես պատառեցից զթագաւորութիւնն ի ձեռաց Սողոմոնի եւ սաց քեզ զտասն գաւազանսն, եւ երկու գաւազանքն եղեցին նորա վսան Վաւթի ծառայի իմոյ եւ վսան Երուսաղեմ քաղաքի զոր ընտրեցի դնել զանուն իմ անդ¹⁶»,»: Յորժամ երկոտասան ցեղքն Խարայեղի պատառէին, պատառեաց Աբիա մարգարէ զձորձա իւր: Բայց քանզի չէ մարթ թէ ժողովուրդն Վրիստոսի պատառիցի, յայն սակս եւ պատմուածն նորա որ ամենեւին անկեալ եւ հիւսեալ էր, ի ստացչացն չբաժանեցաւ: Անբաժինն, կցեալն, կարեալն, զմիախառն միաբանութիւն մերոյ ժողովրդեանն որ զՎրիստոս զգեցաք՝ ցուցանէ: Զորձոյն խորհրդով եւ նշանաւ՝ զեկեղեցւոյ միութիւն գուշակէ: Այս արդ ո՞ր պնայէս անագորոյն, ո՞ր պնայի ժանտ կայցէ, ո՞ր պնայէս ի մոլեգին կատաղութիւն չմիաբանութեան հասեալ, զի համարիցի թէ մարթիցի պատառել կամ թէ իշխիցէ իսկ լըբել ժանտ զմիութիւն Աստուծոյ պատառել, զձորձան տէրունականս, զեկեղեցին Վրիստոսի: Իւր իսկ տուեալ խրատ յաւետարանին իւրում ասէ. «Այս եղեցի մի հօտ եւ մի հովիւ¹⁷»,»:

Ճամարիցի՞ որ ինչ արդեւք թէ գուցէ Հնար զի ի միում վայրի հովիւք բազումք լինիցին կամ հօտք բազումք: «Նոյնգունակ եւ Պաւղոս առաքեալ զնմին միութենէ թելադրեալ աղաչէ յորդորելով եւ ասէ. «Աղաչեմ զձեզ, եղբարք, յանուն Տեառն մերոյ Յիսուսի Վրիստոսի, զի ամենեքեան զնոյն խօսիցիք, եւ մի իցեն ի ձեզ հերձուածք. այլ իցէք միամիտք, համակամք, համակարիք¹⁸»,»: Այս դարձեալ ասէ. «Անսալ միմեանց սիրով, փուլ

Թալ պահել զմիաբանութիւնն Հոգւոյն յօգիւ խաղաղութեան¹⁹», : Համարիցին դու թէ կարիցէ կալ եւ լինել կենդանի որ յեկեղեցւոյ ի բաց մեկնիցի եւ այլ իմն կայեանս եւ բնակութիւնս անձինն կազմիցէ, ուր ցՊախար՝ յորում կանխագոյն նկարէր եկեղեցի՝ ասացաւ. թէ «Օհայր քո եւ զմայր քո եւ զեղբարս քո եւ զամենայն տուն հօր քո ժողովեացես առ քեզ ի տուն քո, եւ ամենայն որ ելանէ ըստ դուռն տան քո արտաքս, ինքն եղիցի անձին իւրում պարտապան²⁰», : Նոյնպէս եւ խորհուրդ զատկացն ոչ ինչ այլ ինչ յօրէնս Նշիցն բովանդակեալ ունի, բայց զի գառնն՝ որ յառակ Վրիստոսի զենու, ի միում տան կերիցի : Խօսեցեալ Նստուծոյ ասէ . «Ի տան միում ուտիցի եւ մի հանիցէք միս ի տանէ անտի արտաքս²¹», : Սարմինն Վրիստոսի եւ սրբութիւն Տեառն չելանէ արտաքս, եւ ոչ քան զմի եկեղեցի այլ ինչ տուն գոյ հաւատացելոցն : Օայն տուն եւ զնոյն վանս միաբանութեանն նշանակեալ պատմէ Հոգին սուրբ յերգս օտոմոտացն յորժամ ասիցէ . «Նստուած որ բնակեցուցանէ զմիակրօնս ի տան²²», : Ի տան Նստուծոյ, յեկեղեցւոջ Վրիստոսի միաշունչք բնակեալ են, ի նմին յամեալք միաբանք միամիտք : Նմին իրի իսկ եւ Հոգին սուրբ յաղաւնոյ կերպարանս եկն, քանզի այն Թռչուն միամիտ է եւ հանդարտ, չիք լեղի դառնութեանն կամ խաժատել եւ ոչ բռնութիւն՝ պատառել մագլճք . ընդ մարդկան ասպնջականութիւնն եւ եթ կամի, զմիոյ տանն կցորդութիւնն գիտէ, յորժամ ծնանիցին՝ միաբան ծնունդոն ծնանիցին, յորժամ կամիցին միանգամայն չու առնել խաղալ գնալ, Թեւ ի Թեւ առ միմեանս զԹռիչսն խառնեն, հասարակաց հաւասարութեամբ զկեանսն կեան, զմիաբանութիւնն խաղաղութեանն բերանոյն համբուրիւ առնուն ի միտ, յամենայնի իսկ եւ ի բնաւի զօրէնս միաբանութեանն ի գլուխ հանեն : Պարտ եւ պատշաճ է այսպիսի ինչ միամտութիւն եւ յեկեղեցւոջ իմանալ եւ նոյնպիսի ինչ սէր ցուցանել, զի սէր եղբայրութեանն նմանօղ աղաւնեացն լինիցի, զի հեղութիւնն եւ զգօծութիւնն հանգոյն դառանցն եւ օգեացն գտանիցի : Օինչ անդ մտաց քրիստոնէից է՝ զայլոցն վայրենութիւն կամ շանց մոլեգնութիւնն եւ սատակիչ Թոյնք վեշապաց, եւ

գաղանաց արիւնսրբու կատաղութիւն : Ուրախ պարտ է լինել յորժամ նոյնպիսիք յեկեղեցւոյ անջատիցին, զի մի վասն անհնարին եւ թունաւոր ժանդութեանն նոցա՝ աղանիքն եւ ոչխարքն Վրիստոսի աւար լինիցին : Չյարի չխառնի ընդ անոյշ ճաշակաց՝ դառնութիւն, ընդ լուսոյ՝ խաւար, ընդ պարզոյ՝ անձրեւ, ընդ խաղաղութեանն՝ ճակատ, ընդ ծննդականութեան՝ անզաւակութիւն, ընդ աղբիւրացն՝ երաշտութիւն, ընդ հանգարտութեանն՝ մրրիկ :

Սի դե կարծիցէ թէ լաւք ոքք եւ ընտիրք յեկեղեցւոյ կարիցեն ի բաց դնալ : Չառնու հողմ՝ զցորենահատն, եւ ոչ զծառատունկն հաստարմատ տնկեալ խէհանէ մրրիկ : Յարդք դատարիք են որ ի փոթորկէ մրրկեալ յայսկոյս յայնկոյս վարիցին . եւ ծառք տկարք եւ անզօրք յորժամ հողմք ի վերայ դիմիցեն, ի գետին տապալեալ կործանին : Յայնպիսեացն դարշի եւ կրծանէ Յովհան առաքեալ, յորժամ ասէն . եթէ “Ի մէնջ ելին, սակայն ոչ ի մէնջ էին . զի եթէ ի մէնջ էին, ապա առ մեզ մնային”²³ : Ընտի իսկ եւ հերձուածք յաճախեցին եւ յաճախեն իսկ, յորժամ միտք կամակորք չունին զկաղաղութիւնն, յորժամ նենգութեամբն բաժանեալ զմիութիւնն չպահեն : Եւրէ Տէրն զի հերձուածքն լինիցին, քանզի կայ անձնիշխանութիւն . զի յորժամ հանդէս ճշմարտութեանն զսիրտս եւ զմիտս ի փորձութիւն մատուցանիցէ, հաւատք անարատք պնտցիկ որ ընտիրքն իցեն՝ պայծառագոյնս փայլիցեն : Յառաջագոյն ազդ առնէ Առաքելովն Հոգին սուրբ եւ ասէ . “Հերձուածք լինելոց են, զի որ ընտիրքն իցեն երեւեսցին ի ձեզ”²⁴ :

Այսպէս ընտրին հաւատացեալք, նոյնպէս ի մէջ գան եւ կեղծաւորք : Այսպէս եւ յառաջ իսկ քան զօրն դատաստանի արդարոցն եւ անիրաւացն անձինք ի միմեանց զատանին, եւ ընտրին յարդքն ի ցորենոյն : Սղբա են որ առ զուղղակիցան յանդգնեալս, անձամբք զանձինս առանց աստուածեղէն հրամանաց գլխաւորս կացուցանեն, որ վերակացուս զանձինս առանց իրիք ձեռնադրութեան օրինացն կարգեն, ոչ դք է որ նոցա զեպիսկոպոսութիւնն շնորհեաց, եւ ինքեանք անձանց եպիսկոպոսի անուն առնուն . զնոսա ի սաղմոսն Հոգին սուրբ նշանակէ նստեալ յաթոռն ժանտից²⁵, ցաւք ժանտութեան են եւ որդն եւ

երբ եւ ցեց հաւատոցն, որ խաբեն եւ պատրեն բերանով օձին եւ են արուեստաւորք ճարտարք զճշմարտութիւնն եղծանելոյ, եւ զսպանօղ թոյնն ժանդարեր լեզուօքն արտաքս փսխեն. որոց բանն իբրեւ զքաղցկեղ ճարակ գտանէ²⁰, որոց ճառքն ի խորհուրդս եւ ի սիրտս իւրաքանչիւր զօրհասական թոյնն հեղուն: Օայնպիսեացն բողոք եղեալ գոչէ Տէրն եւ ի նոցունց կարծէ եւ զմոլորեալ ամբօխն կոչէ յետս, ասելովն. «Մի լսէք բանից մարգարէիցն ստոց, զի տեսիլք սրտից նոցա վօրպեցուցանեն զնոսա: Խօսել խօսին նոքա այլ ոչ ի բերանոյ Տեառն: Եսն ապստամբելոցն ի բանէն Տեառն թէ խաղաղութիւն եղիցի ձեզ եւ ամենեցուն որ գնան ըստ կամաց իւրեանց. եւ ամենայնի որ գնայ ըստ մոլորութեան սրտի իւրոյ, ոչ եկեացն ի վերայ նորա չարիք: Այսօտեցայ ընդ նոսա եւ նոքա մարգարէանային: Եթէ կացեալ էին ի հաստատութեան իմում եւ լուեալ էր նոցա զբանս իմ, եւ ուսուցեալ էր նոցա զժողովուրդ իմ, դարձուցեալ էր իմ զնոսա ի խորհրդոց իւրեանց չարաց²¹»: Դարձեալ զնոցունց ակնարկէ Տէրն զի ասէ. «Օյս թողին զաղբելւր ջրոյ կենդանւոյ, եւ փորեցին իւրեանց գուբս գուբս ծակոտս որ ոչ կարեն ունել ջուր²²»: Ուր քան զմի մկրտութիւնն այլ ինչ մկրտութիւն չիք, համարին թէ կնիք ձեռնհաս են տալ: Թողեալ զաղբելւրն կենդանութեան, զկենցական եւ զկեցուցիչ ջրոյն շնորհսն խոստանան: Աչ եթէ լուանայցին ինչ անդէն մարդիկ, այլ եւ աղաեղի առաւել լինիցին. ոչ եթէ յանցանքն ինչ սրբին կամ ջնջին, այլ եւ մթերին եւս: Իբր ոչ եթէ Ըստուծոյ ինչ որդիս այն ծնունդ, այլ սատանայի ծնանի մանկունս: Որ բանիւն ստութեան ծնան, ճշմարտութեան աւետեացն հասու չմարթեն լինել: Որ ի նենգութենէ անտի ծնեալ են, զշնորհս հաւատոցն կորուսանեն: Ի պսակս խաղաղութեանն չկարեն հասանել որ զխաղաղութիւն Տեառն չմիաբանութեանն մոլութեամբ խռովեցուցին:

Եւ մի զանձինս ոմանք զուր մեկնութեամբն պատրիցեն զի ասաց Տէրն եթէ «Ուր ուրեք իցեն երկու կամ երեք ժողովեալ յանուն իմ, ես ընդ նոսա եմ²³»: Եղծիւք աւետարանացն եւ մեկնիւք ստութեան զվերջնսն ի մէջ բերեն եւ վաղեն զառաջնովքն, զմասնն յիշատակեալ

զմեւս եւս մասն նենգաւ զեղէն եւ թաղուցանեն: Օգոր
օրինակ ինքեանք յեկեղեցւոյ աստի ձեղքեցան, նոյնպէս
եւ զմիոյն գլխոյ միտս բաժանեն: Օ՛խ յորժամ Տէրն
աշակերտացն զմիաբանութիւնն եւ զխաղաղութիւն թե-
լադրէր. «Ասեմ ձեզ, ասէ, եթէ երկու ի ձէնջ միաբա-
նիցեն յերկրի, վասն ամենայն իրաց զինչ եւ խնդրիցէք,
եղիցի ձեզ ի Հօրէ իմմէ որ յերկինսն է: Օ՛խ ուր ուրեք
իցեն երկու կամ երեք ժողովեալ յանուն իմ, ես ընդ
նոսա եմ»³⁰, յայտ իմն այսպէս առնէ թէ ոչ բազմութեանն
այլ միաբանութեան մտաց աղօթականացն առնու ակն:
«Եթէ երկու, ասէ, ի ձէնջ միաբանեացին յերկրի», զմիա-
շունչ միտան յառաջագոյն եդ, զմիաբանութիւն խաղա-
ղութեանն վաղագոյն կանխեաց, որպէս ինչ միաբանել
էր, զայն բազում ճշգրիտ հաստատութեամբ ընծայեցոյց:
Եւ արդ զեմրդ որ ընդ ումեք միաբանել մարթիցէ որ
ընդ եկեղեցւոյն իսկ մարմնոյ չմիաբանէ, եւ ընդ համօրէն
եղբայրութեանն: Օ՛խարդ իցէ թէ երկու կամ երեք
Վրիստոսի անուամբն կարիցեն ժողովել, զորոց յայտն է
թէ բաժանեալ ի Վրիստոսէ են եւ յաւետարանէ նորա:
Օ՛խ ոչ եթէ մեք ինչ ի նոցանէ, այլ նոքա ի մէնջ զա-
տուցեալ մեկնեցան: Եւ քանզի աղանդք եւ հերձուածք
յետուստ ուրեմն ծնան, եւ զի ժողովս ժողովս բազումս
անձանց կացուցանեն, զաղբերն եւ զբխումն ճշմարտու-
թեանն թողին: Իսկ Տէրն վասն եկեղեցւոյ իւրոյ բար-
բառի եւ ընդ նոսա որ յեկեղեցւոյ աստ են՝ խօսի, թէ
յորժամ ինքեանք հաւանք եւ միաբանք իցեն, եթէ ըստ
այնմ զոր հրամանն ետ եւ յորդորեաց, թէպէտ երկու
կամ երեք ժողովեալ միաբանութեամբ յաղօթս կացցեն,
թէպէտ երկու կամ թէ երեք իցեն, կարացեն առ-
նուլ ի մեծութեանցն Աստուծոյ զոր ինչ հայցենն:
«Ուր ուրեք իցեն երկու կամ երեք ժողովեալ յանուն իմ,
եւ, ասէ, ընդ նոսա եմ», այս ինքն ընդ միամիտն եւ
ընդ խաղաղասէրս, ընդ երկիւղածսն Աստուծոյ եւ ընդ
պատուիրանապահս աստուածեղէն հրամանացն:

Եւսեր թէ եղիցի ընդ երկոցունց կամ երեցունց սոցա
որպիսի ինչ ընդ երից մանկանցն ի հնոցի հրոյն եղեւ, եւ
զի առ աստուածակոյս կողմ անդր միամտութեամբ էին եւ
ընդ իւրեանս հաւանք եւ հաւասարք, յորժամ բակ

առեալ պատեր զնոքօք բոցն բորբոքեալ, հողմն ցողադին ի ներքս շնչէր: Արպէս եւ երկոցունց առաքելոցն յորժամ ի դիպահոյն փակեալ կային, վասն զի միամտութեամբն էին եւ միաբանք խորհրդով, ինքնին հասեալ կայր առնութիւն, ինքնին ձեռն արկեալ զնիդս բանդին ի բաց քակէր, զի զճառսն՝ զոր առանց նենդութեանն քարողէին, ժողովորդեանն աւանդեսցեն, մեւանալով ի հրապարակն հանեալ կացուցանէր³¹: Ապա յորժամ ի հրամանացն կարդի եւ դայն ինն ընդ պատուիրանսն խառնեալ ասիցէ թէ «Այլ իցեն երկու կամ երեք ժողովեալ յանուն իմ, ես ընդ նոսա եմ», իբր ոչ եթէ դմարդիկ յեկեղեցւոյ բաժանիցէ որ արարն եւ կացոյց զեկեղեցի, այլ դմարանութիւնն դարովէ զխաբերայիցն, եւ հաւատացելոցն տուեալ պատուէր վասն խաղաղութեանն իւրն բարբառով, ցուցանէ թէ ինքն ընդ երկուցն կամ ընդ երեք մանաւանդ իցէ որ միաբանութեամբն մատուցանիցեն աղօթս, քան ընդ բազմացն չմիաբանելոց. եւ թէ աւելի ինն շնորհի վասն միաբան աղայանաց սակաւաւորացն քան վասն անմիաբանն հայցուածոց բազմամթիւիցն:

Ամին իրի եւ յորժամ զաղօթ իյն օրէնսն ընծայեցուցանէր, զնոքիմիք ածեալ յարկ թէ «(Նորժամ յաղօթս կայլէք, թողուցուք եթէ ունիլիք ինչ դումեք. զի եւ Հայրն ձեր որ յերկինս է թողլէ ձեզ զյանցանս ձեր»,³²: Այլ որ ի պատարադն խեթիւն եկեալ լցէ, ի սեղանոյն դարձուցանէ յետս, եւ հրաման տայ նախ ընդ եղբորն հաշտել եւ ապա եկեալ հանդերձ խաղաղութեամբն՝ Աստուծոյ զընծայսն մատուցանել³³, քանդի եւ ընդ Ապենի պատարաքսն չհայեցաւ Աստուած³⁴: Այլ հաշտ զԱստուած չկարէր առնել որ ընդ եղբորն չունէր միաբանութիւն խաղաղութեան վասն ռիտութեանն իւրոյ: Այլ արդ որպիսի ինչ խաղաղութիւն անձանց խոստանայցեն որ թշնամութեամբ ընդ եղբարսն են, զի՞ր յոհս կամ պատարաքս հաշուիցին թէ կատարեն որ քահանայիցն նախանձրնդդէմք ինն են: Թէ արդեւք անդէն ընդ իւրեանս զՎրիստոս համարիցին յորժամ ի մի վայր եկեալ դումարիցին որ արտաքոյ քան զեկեղեցի Վրիստոսի ժողովին: Այնպիսիք թէ մեռեալ եւս խոստովանութեամբ անուանի իցեն, այն աղտ եւ արեամբ չարիւր: Առանց քա-

աւթեան եւ ծանր է յանցումն երկառաւորեանն եւ չարչարանք չնշի: Մարտիրոս չմարթի լինել որ ոչ յեկեղեցւոյ է: Յարքայութիւն չկարէ հասնել որ զայնն եթող որում կայր թաղաւորել: Օխաղաղութիւնն մեղ Վրիստոսն եւ, միաբանս եւ միական հրամայեաց լինել, պատուէր եւ զի գաշնաւորութիւն սիրոյն անեղծ եւ անարատ եւ անքակ պահեացի: Չէ ձեռնհաս մարտիրոս զանձն ցուցանել որ ոչ զսէր եղբայրութեանն պահեաց: Օայս ուսուցանէ եւ սմին երաշխաւոր կայ Պաւղոս առաքեալ յորժամ ասէն. «Դա եթէ ունիցիմ հաւատս մինչեւ զլերինս փոփոխելոյ, եւ սէր ոչ ունիցիմ, ոչ ինչ եմ: Եւ եթէ ջամբիցեմ զամենայն ինչս իմ աղքատաց եւ մանանցեմ զմարմինս իմ յայրուսն, եւ սէր ոչ ունիցիմ, ոչ ինչ օգտիմ: Սէր մեծանձն է, սէր քաղցրանայ, սէր ոչ նախանձի, ոչ ամբարհաւածէ, ոչ հպարտանայ, ոչ գրգռի, ոչ խորհի զչար, զամենայն սիրէ, ամենայնի հաւատայ, ամենայնի յուսայ, ամենայնի համբերէ. սէր ոչ երբեք անկանի»²⁶: Այլ երբեք, ասէ, անկանի սէրն: Վրանդի միշտ իսկ այն ի թաղաւորութեանն կտցէ եւ նոյն տեւիցէ բաւիցէ ի յաւիտենական միութեան եղբարցն ընդ միմեանս միաբանելոց: Չիք հնար չմիաբանութեանն յարքայութիւնն երկնից հասանելոյ: Ի հատուցմունսն Վրիստոսի որ ասացն թէ «Եւս է պատուէր իմ զի սիրեսցեք զմիմեանս, որպէս եսս սիրեցի զձեզ»²⁷, չկարէ ժամանել որ նենգաւոր խռովութեամբն եղծ զսէրն Վրիստոսի:

Ար զսէրն չունի, զՄատուած չունի: Յովհաննու երանելոյ առաքելոյ է բարբառս. «Մատուած, ասէ, սէր է, եւ որ կայ ի սէրն, յՄատուած բնակէ եւ Մատուած ի նմա բնակէ»²⁸: Ինդ Մատուծոյ բնակել ոչ կարեն որ ոչ կամեցան միաբան յեկեղեցւոյ Մատուծոյ լինել: Թպէպէս եւ ի խարոյկ արկեալ խարշատիցին եւ կամ զաղանաց առաջի ընկեցեալ զանձինս իւրեանց զնիցեն, այն ոչ պակեք հաւատոցն լինիցին, այլ նենգելոյ հաւատոցն պատիժք, եւ ոչ ազնուական լաւութեանցն վախճան փառաւորեալ, այլ յուսահատութեան սատակումն: Արեւ կարէ այնպիսին մեռանել, բայց պակ չմարթի առնուլ: Եւսպէս զանձն խոստանայ թէ իցէ քրիստոնեայ, որպէս

եւ բանասարկուն բազում անգամ զանձնէ ասէ սուտ, թէ Վրիստոսն իցէ. զոր օրինակ ինքն իսկ տէրն զգուշացուցանէ ասելով. «Վաղումք եկեացեն յանուն իմ եւ ասիցեն. ես եմ Վրիստոսն, եւ զբազումս մոլորեցուցանիցեն»³⁸»։ Որպէս նայն չէ Վրիստոսն, թէպէտ եւ անուամբն պատրիցէ, ըստ նմին օրինակի եւ ոչ քրիստոնեայ ինչ որ երեւիցի որ չկայն ի նորա աւետարանին եւ չմնայ ի հաւատոցն ճշմարտութեան։ Վանգի եւ մարդարէանաբն եւ զրեւսն հանել եւ զօրութիւնսն մեծամեծս յերկրի առնել ապաքէն բարձրագոյն եւ զարմանալի է, բայց սակայն ոչ ամենայն որ զայս ամենայն ունի երկնից Թափաւորութեանն հասանիցէ, թէ ոչ ընդ ուղղորդն եւ ընդ ճշմարիտ ճանապարհն զգուշութեամբ մտեալ ընթանայցէ։ Յայտ առնէ Տէրն ասելով. «Վաղումք ասիցեն ցիս յաւուր յայնմիկ. Տէր, Տէր, ոչ յանուն քո մարգարէացաք եւ յանուն քո դեւս հանաք, եւ յանուն քո զօրութիւնս մեծամեծս արարաք։ Եւ յայնժամ ասացից ցնոսս. Ոչ գիտեմ զձեզ, երթայք յինէն մշակքդ աշիրաւութեան»³⁹»։ Երաւանց պէտք են եւ արդարութեան, զի կարիցէ որ կաշառաբեկ զԼստուած զերաւրնտիրն առնել։ Պարտ եւ պատշաճ է նորա հրամանաց եւ խրատուն անսալ, զի հասցեն վաստակք մեր վարձուցն փոխարինաց։

Տէրն յաւետարանին իւրում յորժամ զճանապարհս յուսոյն մերոյ եւ հաւատոցն կամէր հորդել համառօտիւք, ասէր. «Տէր Լստուած քո, Լստուած մի է, եւ դարձեալ. Սիրեցես զՏէր Լստուած քո յամենայն սրտէ քումէ, եւ յամենայն անձնէ քումէ, եւ յամենայն զօրութենէ քումէ։ Լսս է առաջին պատուիրան. եւ երկրորդն նման սմին, Սիրեցես զընկեր քո իբրեւ զանձն քո։ Օչայց երկուց պատուիրանաց կախեալ կան ամենայն օրէնք եւ մարգարէք»⁴⁰»։ Օմիութիւնն միանգամայն եւ զսէրն ուսոյց վարդապետութեամբն իւրով, զմարդարէսն զամենայն եւ զօրէնսն յերկուս հրամանս ամփոփեաց փակեաց։ Բայց արդ զոր միութիւն կամ զորպիսի ինչ սէր պահիցէ կամ զմոտաւ ածիցէ որ չմիաբանութեամբն յանդգնեալ մոլեգնեալ դեկեղեցի ճեղքէ, զհաւատսն քակէ, զխաղաղութիւնն պղտորէ, ցտէ ցրուէ զսէրն եւ ի պղծութիւն զիորհուրդն դարձուցանէ։

Այս աղէտը, սիրելիք, վաղ իսկ ուրեմն յառաջագոյն առին սկիզբն. բայց արդ աճեաց եւ ստուարացաւ փնասակարութիւն յոռութեանն. եւ եւս յորովագոյնսկսաւ յաճախել բուսանել հերձուածողացն կամակորութիւն եւ աղանդոցն թոյնք եւ եղծագործն ապականութիւնք. քանզի եւ էր իսկ նոյնպէս ի կատարած կոյս աշխարհիս լինելոց, որպէս շողին սուրբ ի ձեռն Առաքելոյ պատմեաց կանխագոյն եւ զգուշացոյց. «Յաւուրս, ասէ, յետինս եկեսցեն ժամանակք չարք, եւ եղիցին մարդիկ անձնասէրք, հպարտք, ամբարտաւանք, արծաթասէրք, հայհոյիչք, անհաւանք ծնողաց, անշնորհք, ամպարիշտք, անգութք, ուխտադրութք, բանսարկութք, անժոյժք, վէպք, անբարեւէրք, մասնիչք, յանդգունք, ամպարհաւաճք, ցանկասէրք մանաւանդ քան աստուածասէրք. որ ունիցին զկերպարանս աստուածպաշտութեան, եւ ի զօրութենէ անտի նորա ուրացեալ իցեն. զի ի նոցանէ են որ մտանեն տանէ ի տուն, եւ գերեն զկանայս շեղակուտեալս մեղօք, վարեալս ի պէսպէս ցանկութիւնս, որ յամենայն ժամ ուսանին եւ երբեք ի գիտութիւն ճշմարտութեան ոչ հասանեն: Եւ որպէս Յանէսն եւ Մամբրէս հակառակ կացին Սոփիսի, նոյնպէս եւ սոքա հակառակ կան ճշմարտութեանն, այլ ոչ կարի գայցեն յառաջ. քանզի անմտութիւն սոցա յայտնի լիցի ամենեցուն, որպէս եւ նոցայն իսկ եղեւ¹»: Վատարելոց է եւ ի գլուխ ելանելոց ամենայն որ ինչ կանխագոյնն պատմեցաւ. եւ ի մօտել կատարածի աշխարհիս եկն եհաս ամենայն ի հանդէս ընտրութեան մարդկան եւ միանգամայն ժամանակաց: Օգորացեալ հակառակորդին եւս քան զեւս յորդէ մոլորութիւնն, յաճախէ ամբարտաւանութիւնն, նախանձն հրդեհէ, եւ կուրացուցանէ ցանկութիւնն, խանգարիչ լինի ամպարշտութիւնն եւ հպարտութիւնն ուռուցեալ վերացեալ է, երկպառակութիւնն յորով եւ ցասումն գահավէժ դարահոս ի վախէ արկանէ:

Բայց զմեզ մի ինչ բազմաց նենգութեանցն յաճախութիւն խռովեցուցէ, այլ մանաւանդ թէ եւս իմն հաստատագոյն զհաւատսն գործիցէ, այնու² զի վաղագոյն քարոզեցաւ իրացն ճշմարտութիւն: Օգոր օրինակ ոմանք նոյնպիսի սկսան լինել զի այն յառաջագոյն էր

ասացաւ, նշմարեալ եւ այլքն եւս յիշատակս զԴՅՁ յայնքն
 տեսնեալսն, քանիք եւ այն յառաջագոյն քարոզեալ,
 յորժամ ժողովեց Տէրն եւ ասէր. «ԴՅՁ դուք ԴՅՁ եղի-
 րաք, ահաւասիկ յառաջագոյն ասացի ձեզ զամենայն»⁷²,
 խորշեցարուք աղաչեմ, ժախերաք, եղբայրք, յայնքն
 որերայ. եւ յանձանց եւ ի լոբիւսն ձերայ ի բոց խափա-
 նեցեք զապրտանալործ ճառսն իբրեւ ժանդ ինչ ասա-
 կիչ, որպէս կայ իսկ ի զբի, թէ «Երբոք զեղեւ քո
 ժողովք եւ ժի լոբի լեղաւ անդգամք»⁷³, եւ մուտնդամ թէ
 «Գրտականն զարս քաղցունս բանք չարք»⁷⁴: Ռաւցանէ
 Տէրն եւ ազգ ասնէ յայնքնտեսն ի բոց մեկնել: «Այլ
 են, ասէ, կուրաց առաջնորդք: Այլք կուրի յորժամ ա-
 ռաջնորդէ միանգամայն ի խորհարարս անկանին»⁷⁵: Հե-
 աանալ պարս է յայնքնուցն եւ ի բոց ժախել զպէս
 որ անջատեալ յեկեղեցւոյ իցէ: «Թիւրեալ է այնքնին
 եւ մեղանիէ եւ անձամբ յանձնէ զառապարտեալ է»⁷⁶:
 Այսորիցէ որ արդեւք թէ ընդ Քրիստոսի իցէ որ երե-
 ցանցն Վրիստոսի հակառակեալ խեղիցէ, որ յախտ
 անախ նորա եւ ի ժողովորդնէ զանձն քափէ: Ընդ-
 դէմ եկեղեցւոյ զէն ընդ անձն արկեալ է, ընդ Եստուծոյ
 կարգաց ճակատ ասայ: Անդանցն թշնամի է, ի վերայ
 պատարագացն Վրիստոսի ապրտամբ յարուցեալ է, ժա-
 խանակ հաւատացն՝ ուխտագրուծ, ժողանակ երկիրը-
 ծուլթեանն՝ սեղանակապուտ տաճարակողորուտ, ծառայ՝
 ստուգանալ, որդի՝ ստահակեալ, եղբայր՝ թշնամու-
 թեամբ, անդանեաց զեպիսկապոսս, եթող ընդ վայր
 զքահանայոն Եստուծոյ, այլ սեղան ժողհեցաւ ուղղել,
 այլ ինչ աղօթս անարժանաւոր բարբառով իշխեաց մա-
 տուցանել, զճշմարտութիւն տէրունական զոհին պատա-
 րագք ստութեան պղծել, եւ զայն չառնու. ի միտ թէ
 որ ընդ հակառակս Եստուծոյ հրամանացն ելեալ կայցէ,
 վասն ժպրհութեան յանդգնեալ մտացն յաստուածաստոս
 պատիժսն մտանէ:

Որպէս Աորինն եւ Դաթանն եւ Երիբոնն որ մոա-
 բերեցին հակառակ Մովսիսի եւ Ահարոնի քահանայի
 համարձակել տալ անձանց իւրեանց իշխանութիւն մա-
 տուցանելոյ պատարագ, իսկ եւ իսկ վրէժս վաղվաղա-
 կի ընդ յանդգնութեանն լուծին⁷⁷: Խորտակեցան աղիք

յամարեցեալքն եւ բոլոր իւրք եւ զոր ի նմա եւ զանազան կենդանոյն եկող բնական կրօնքն: Այս ոչ զայնովի որ ստանալոյն ընդ կին եւ յոր միջոյն պատահաւթիւնն Աստուծոյ ի յատուած զգրուեցայ: այլ եւ զայնքն եւս ընկերէր ժողովանդաւ որոնք մարտիրոսեալն եւ զնոցիկն՝ որ մարտնչեցին ընդ նոսա սա չափարոյ ի մարտաթիւնն: եւ յոր ի Տեսանէ եւ փութանայի չան ժեշտ, զնոցաւ պատուոյ մանդաւնոյն: այս թիւն ապա որոյ եւ եղաց թէ յախաւի Աստուծոյ թիւիքն որ թէ շաբթն եւ շաբաթոցք փան զԱստուծոյ իւրոն քաղկոյ մարտիրոսն կամք գործեցին:

Բա նմն պիտակի եւ Յիշաւ ապա յորմամբ բարեփա ի նմա, հախաւի Աստուծոյ պիտակն սա բրաւորդ զբարաբարն, եւ յորմամբ բնորդէմ զանոցք նմա Արդիւս քաջանոյ, չիտեմ անոյ եւ սոյ տեղի, անդին Աստուծոյ յամանն՝ անթաղեց խոյստասակը սա եւս որ բարաւթեալն ի նախան: յայնմ մասին ի միւսանոյ մարտնչն սա զնշանակ Աստուծոյ պատմութեանն, աւր զգրուեան տանուն որ արմանի Տեսան թիւին: Եւ որդիքն Ահարանի, որ հաւր օտար զոր ոչ Տեսան չափարեալ էր՝ մատուցին ի սեղանն, անդին Տեսան իսկ առաջի որ զվիշտան պահանջեաց ի նոցանէ, անփեայ սատակեցան: Եղին նախանձաւոր ընդին եւ երթան ստեպ գշնա, որոց զԱստուծոյ աւանդութիւն թողեալ օտարութիւն ուսանոց տնջանան եւ վարդապետութիւն մարդկեզն չմարիք ի ներքս մուծանեն. զորս կշտամբէ իսկ Տէրն եւ պատուհասէ յաւեարանին իւրում տակունք. «Ո՞րովք ցպատուիրանն Աստուծոյ զի զձեր աւանդութիւն հաստատեցէք⁸⁸»: Եւս իմն չար այս մեղք են քան զայն զոր անկեալքն թուիցին մեղանչել. սորա կան յապաշխարութեան յանցանացն, եւ կատարեալ հատուցմամբք զԱստուած յաղերս կամին ածել: Աստ հայցի եւ ազալի եւ կեղեցի. իսկ անդ ճակատ ընդ եկեղեցւոյ յարդարի: Աստ մարթի թէ հարկինչ բռնազջօսեալ իցէ. բայց անդ կամք եւ կամակարութիւն գրաւեալ կան ի գործ անօրհնութեանն: Աստ որ մեղաւ որ, անձինն եւեթ մնաս գործեաց. անդ որ զաղանդն կամ զհերձուածն մոտաբերեաց սունել, զրաւ զուսն ընդ իւր ընդ քարշ արկեալ հան ի ստաւակու-

Թիւն: Այս միայն ոգւոյ փառ է, իսկ անդ ժամանդ եւ տաքնապ բազմաց: Սա եւ առնու ի միտ թէ մեղաւ, լայ հաչէ հառաչէ եւ ի սուգ մտեալ ծմրի. նա ուռուցեալ կայ ի մեղս իւր եւ ամբարտաւանեալ, եւ անդէն իսկ ի յանցանսն հաճոյ անձին իւրում թուի. զորդիս ի մօրէ բաժանէ, զօդիս ի հովուէ անտի վարատէ, զխորհուրդսն Աստուծոյ վեր ի վայր հարեալ խանգարէ: Այս որ յուրացութիւնն անկաւ մի անդամ անկաւ, նա զօր հանապազ յաճախէ մեղանչել: Այս որ անկաւն, յետոյ մարտիրոսութեան հասեալ, ձեռնհաս է զաւետիս արքայութեանն առնուլ. նա՝ թէ արտաքոյ քան զեկեղեցի կրիցէ սպանումն, վարձուց եկեղեցւոյ չկարէ ժամանել:

Այ՛ որ զայս համարիցի սքանչանա, սիրելիք, թէ եւ ի խոստովանողաց ումանք ի դոյն իմն հասեալ անկան, եւ զի կէսք անհնարին եւս եւ դժնդակ մեղանս մեղան: Օ՛ր ոչ եթէ խոստովանութիւնն ինչ ազատ ի նենգութենէ սատանայի առնիցէ, կամ թէ յապահովս միշտ ի փորձանաց եւ ի վշտաց եւ յարշաւանաց աշխարհի զայն որ տակաւին յաշխարհի կայցէ. զի թէ այնպէս ինչ էր, ապա ոչ երբեք նենգութիւն կամ ժանդադործութիւն կամ շնութիւն յետոյ նշմարեաք, զոր յոմանս ի նոցանէ այժմ տեսանեմք եւ հեծեմք եւս եւ զոփամք: Որպիսի ինչ որ խոստովանողն իցէ, սակայն քան զՍողոմոն եւս մեծ չիցէ, եւ ոչ քան զնոյն ազնուադոյն եւ սիրելի Աստուծոյ: Բայց եւ նա ցորքան ի ճանապարհս Տեառն ընթանայր, զնորհս զոր յԱստուծոյն առեալ էր, պահեաց. ապա իբրեւ եթող զճանապարհ Տեառն, եւ զԱստուծոյ եւս շնորհս կորոյս. «Այս յարոյց Տէր սատան Սողոմոնի⁵⁰», եւ յայն սակս իսկ գրեալ է թէ «Պալ զոր ունիս, գուցէ այլ որ առցէ զպսակս քո⁵⁰»: Օ՛ր չէր իսկ արդեւք Տեառն սպառնացեալ թէ հնար է բառնալ արդարութեան պսակացն, եթէ ոչ հարկ ինչ էր զի ի մեկնել արդարութեանն եւ պսակ արդարութեանն ընդ նմին մերժեսցի: Խոստովանութիւն սկիզբն փառաւորութեան է, եւ ոչ եթէ արժանաւորութիւն պսակաց. ոչ կատարեալ զգոգութիւնն գործէ, այլ սկիզբն իմն առնէ պատուոյն: Այս քանզի գրեալ է թէ «Որ համբերեսցէ իսպառ, նա կեցցէ⁵¹», որ ինչ յառաջ քան զկատարածն

լինիցի, աշտիճանք են որովք ի բարձունս փրկութեանն վերանայցի, եւ ոչ եթէ եղբ կամ սահման յորում գլուխ իսկ բարձրութեանն իցէ: Խոստովանող է, այլ յետ դաւանութեանն մեծ եւս վտանգք են. քանզի աւելագոյն եւս թշնամին զրգռեցաւ: Խոստովանող է, յայն սակա իսկ մանաւանդ պարտ եւ պատշաճ է հաստատուն ի Վրիստոսի աւետարանին կալ, զի աւետարանաւն եհաս ի Տեառնէ փառացն:

Օ՛ի ասաց Տէրն. «Որում շատն տուաւ, շատ խնդրեսցի ի նմանէ⁵²», եւ որում առաւել մեծարանք հասանեն, յաճախագոյն եւս ի նմանէ սպասաւորութիւն պահանջի: Եւ որ օրինակաւ առն խոստովանողի կորիցէ, մի որ զապիրատութիւն, մի որ զամբարտաւանութիւն, մի որ զնենգութիւն ի խոստովանողի վարուց ուսանիցի: Խոստովանող է, խոնարհ լիցի եւ ցածուն եւ հանդարտ. եւ ի գործս իւր զգաստացեալ հանդերձ խրատու. զի որ Վրիստոսի խոստովանող կոչիցի, նմանող Վրիստոսի զոր դաւանի, լինիցի: Օ՛ի յորժամ նայն ասիցէ թէ «Որ բարձրացուցանէ զանձն՝ խոնարհեսցի, եւ որ խոնարհեցուցանէ զանձն՝ բարձրացի⁵³», եւ ինքն եւս ի Հօրէ անտի ընկալաւ զբարձրութիւնն, զի յերկրի աստ զանձն՝ որ բանն եւ զօրութիւն եւ իմաստութիւն Աստուծոյ Հօր էր, խոնարհեցոյց, զհարգ զբարձրութիւն սիրիցէ, որ եւ մեղ զխոնարհութիւն իւրովք օրինօքն հրամայեաց, եւ ինքն ի Հօրէ զառաւել անունն խոնարհութեանն փոխարէն ընկալաւ: Խոստովանող է Վրիստոսի, սակայն թէ ոչ յետ այնորիկ հայհոյեսցի նովաւ մեծութիւնն եւ պատիւն Վրիստոսի: Եղուն որ գլխաւոր խոստովանող եղեւ, մի չարաբան լինիցի, մի խռովիչ, մի գոչիւն կամ աղաղակ թշնամանաց եւ կագոյ լսելի ի նմանէ լինիցի, մի յեղբարսն կամ ի քահանայսն Աստուծոյ, յետ բանից օրհնութեանն զթոյնս իժի արձակիցէ: Եւ այց սակայն թէ պարսաւելի եւ եպերելի յետոյ լինիցի, թէ զխոստովանութիւնն իւր՝ չարաչար վարուքն վտարանդի տայցէ, եթէ զոճն իւր անամօթ լալրչութեամբ արատիցէ, եթէ զեկեղեցի ուր խոստովանողն իսկ եղեւ, եթող, եւ զմիաբանութիւն միութեանն խղեաց, եւ զառաջին հաւատան դժբեալ ընդ յետոյն փոփոխեաց, չմարթի ինչ այնու միութար անձինն

տալ, որպէս թէ ընտրեալ ի փոխարէնս փառացն իցէ. զի աստուծին իսկ մանաւանդ լինիցի յաճախութիւն պատ-
 ժոցն: Քանզի եւ զՅուդա ընդ առաքեալսն Տէրն ըն-
 տրեաց, սակայն զՏէրն յետոյ Յուդա մատնեաց: Այլ
 ոչ եթէ վասն այնորիկ եւ հաւատք առաքելոցն եւ հաս-
 տատութիւն կործանեցաւ, զի Յուդա մատնիչ ի գնդէ
 անտի նոցա եկաց յետս. ըստ նմին օրինակի եւ աստ ոչ
 իսկ եւ իսկ խոստովանողացն սրբութիւն եւ պատիւ մեծա-
 րանաց նուազեաց, զի ոմանց հաւատք տկարացան: Արա-
 նելի առաքեալ ի թղթին իւրում ճառ արկեալ ասէ.
 “Դակ արդ եթէ անկան ի հաւատոց անտի ոմանք ի նոցանէ,
 մի թէ անհաւատութիւն նոցա զԱստուծոյ հաւատսն
 խափանեաց. քաւ լիցի: Քանզի է Աստուած ճշմարիտ,
 եւ ամենայն մարդ սուտ⁵⁴”, Սեծ եւ ազնուագոյն մասն
 խոստովանողացն կան ի հաստատութեան հաւատոց իւ-
 րեանց եւ ի ճշմարտութեան օրինացն եւ տէրունական
 խրատուն: Չմեկնին ի խաղաղութենէ եկեղեցւոյ որ յի-
 շենն թէ յեկեղեցւոյ շնորհացն հասին, Աստուծոյ գնոցա
 արժանաւորս առնելով. եւ առաւելագոյն գովութեան
 հաւատոցն իւրեանց այնու հասանեն՝ զի ի նենգութենէ
 անտի նոցա մեկնեցան, եւ որ հաղորդութեամբ խոստո-
 վանութեանն ընդ նոսա միաբանեցին, ի կցորդութենէ
 յանցանաց զանձինս ի բաց մերժեցին: Ի փայլուն ճշմա-
 րիտ լուսոյ աւետարանին լուսաւորեալ, սուրբ եւ յստակ
 լուսաւորութեամբ Տեառն պայծառացեալ, այնպէս ար-
 ժանիք գովութեան եւ յարգանաց են վասն զԲրիտանի
 խաղաղութիւնն պահելոյ, որպէս յաղթօղք ի խառ-
 նուրդսն սատանայի երեւեցան:

Յանկամ, սիրելիք, խրատ տամ եւ թելադիր լի-
 նիմ, զի թէ հնար ինչ իցէ, մի ոք յեղբարց կորիցէ. եւ
 զմարմին միամիտ եւ միասիրտն ժողովոգեան ամփոփեսցէ
 ի գոգս իւր մայրն բերկրեալ: Այլ եթէ զոմանս ի հեր-
 ձուածոցն առաջնորդաց եւ ի գտակաց անտի երկպառա-
 կութեանն որ ի կոյր եւ ի կամակոր անմտութեանն կան
 ցանգորդեալ, չեղել բաւական կենարար խրատն ածել ի
 ճանապարհ փրկութեանն. սակայն այլք որ միամտու-
 թեամբն ըմբռնեցայք կամ մոլորութեամբն կամ խորա-
 մանգութեամբ իմն պատիր նենգութեանն յլիպեցէք,

քակեցէք զանձինս յորոգայթից անտի, զգնացս ձեր մոլորականս ապրեցուցէք ի խոտոր մօլորութեանց անտի, առէք ի միտ զշաւիղս ուղղորդա երկնաւորական ճանապարհին: Բանս Առաքելոյ իսկ է որ վկայէն. «Պատուիրեմ ձեզ, ասէ, յանուն Տեառն մերոյ Անուարի Քրիստոսի, խորշել ձեզ յամենայն եղբօրէ որ ստահական գնացէ, եւ ոչ ըստ աւանդութեանն զոր ընկալան ի մէջ⁵⁵», եւ դարձեալ ասէ. «Սի որ զձեզ խաբեսցէ բանիւք սնոտուովք. զի վասն այսորիկ իսկ գայ բարկութիւն Աստուծոյ ի վերայ որդւոցն անհաւանութեան. միայսուհետեւ լինիք բաժանորդք նոցա⁵⁶», Ի բաց պարտ է մեկնել ի յանցաւորացն, մանաւանդ թէ փախչել իսկ եւ սրանալ, գուցէ յորժամ ի նոսա որ չարաչարն ընթանան յարիցի որ, եւ ընդ ճանապարհս թիւրութեանն եւ յանցանացն յուրի անկեալ երթացէ, ի ճանապարհէ ճշմարիտ շաւղացն աստանդեալ ի նոյն յանցանս եւ ինքն նոյնգունակ կործանիցի: Աստուած մի է եւ Վերիստոս մի, եւ մի նորա եկեղեցի, եւ հաւատք մի եւ ժողովուրդ մի ի մի ողջոյն միութիւն մարմնոյ խաղաղութեանն զօգիւ կապեալ: Չմարթի միութեանն հերձուլ եւ ոչ միոյն մարմնոյ՝ յօգապատ անդամոցն հատեալ բաժանել. կամ աղեանքն խլեալ՝ պատառ պատառ կոտորել: Այլ ի բուն արմատոյ անտի քակի ինչ, ուրոյն կենդանի չկարէ լինել, չմարթի շունչ եւ ոգի կրել, եւ զհաստատութիւն փրկութեանն կորուսանէ: Խրատէ զմեզ Հոգին սուրբ եւ ասէ «Ա՛յ մարդ որ կամիցի զկեանս եւ սիրիցէ տեսանել զաւուրս իւր ի բարութեան: Արգել զեղուքո ի չարութենէ եւ զշեթունս քո զի մի խօսեսցին նենգութեամբ: Խոտորեա ի չարէ եւ արա զբարի, խնդրեա զխաղաղութիւն եւ երթ զհետ նորա⁵⁷», Պարտի զխաղաղութիւն խնդրել եւ երթալ ստեպ զհետ՝ որ որդի խաղաղութեան է, կարճել զեղուն ի չարեաց երկպառակութեան որ գիտէն եւ սիրէ զգօգ սիրոյն: Ընդ աստուածեղէն հրամանսն իւր եւ ընդ կենարար վարդապետութիւնս, եւ զայս եւս Տէրն յորժամ մօտ ի չարարանսն էր, յաւել եւ ասէ. «Խաղաղութիւն թողում ձեզ, զխաղաղութիւն զիմ տամ ձեզ⁵⁸», Չայն ետ մեզ ժառանգութիւն Վերիստոս, զամենայն պարգեւս

աւետեաց իւրոց եւ զվարձա հաստուցմանցն ի պահպանութեան խաղաղութեան խոստացաւ : Թէ՛ ժառանգակիցք Վերիստոսի եմք , ի Վերիստոսի խաղաղութեանն յամենայն : Աթէ՛ որդիք Աստուծոյ եմք , խաղաղարարս պարտւիմք լինել : “Այրանի , ասէ , խաղաղարարաց , զինքա որդիք Աստուծոյ կոչեալին⁶⁰” : Խաղաղարարս պարտ է որդւոցն Աստուծոյ լինել , հեղա եւ զգոնս սրտիւք , միամիտս բանիւք , միաբանս սիրով եւ միակրօնութեանն զօրիւք կապեալք ընդ միմեանս հաստատութեամբ :

Այս միասիրտն հաւանութիւն եւ առ առաքելովք երբեմն էր . այսպէս նոր ժողովուրդ հաւատացելոցն զհեռ երթեալ պատուիրանացն Յեառն պահեաց զսէրն : Հայտ առնէ աստուածն իւրէն զիւրն զի ասէ “Այլ բազմութիւն հաւատացելոցն միով ոգով եւ մտօք դործէին⁶¹” : եւ դարձեալ թէ “Այլ էին հանապազորդեալ ամենեքեանմիաբան յաղթն հանդերձ կանամք եւ Մարեմաւ որ մայրն եղիւ : Ախտուսի , եւ եղբարք նորա⁶²” : Այլ յայն սակա իսկ աղթն արդիւնաւործս մատուցանէին , եւ վասն այնորիկ համարձակութեամբ կարող էին առնուլ զօր ինչ յողորմութենէ Յեառն խնդրէին : Այլ ի մեզ այնպէս միաշունչ միաբանութիւնն նուազեաց որպէս եւ առատութիւն գործոց պակասեաց : Այսպիսիս յայնժամ եւ կալուածս գնաց սպային եւ դանձն անձանց յերկինս մթերէին . զգինսն առաքելոցն մատուցանէին ի պէտս կարօտելոցն բաշխել : Իսկ այժմ եւ ի հայրենեաց տասանորդս անդամ չտամք , եւ յորժամ փաճառել Յէրն սպայք հրաման , եւ գնաց եւս առնուիմք եւ յաճախեմք արարս : Այսպէս խամրեաց թարշամեցաւ ի մեզ զօրութիւն հաւատոցն , այսպէս տկարացաւ քալք այնցաւ զյժ հաւատացելոցն . եւ վասն այնորիկ նայեցեալ Յեառն ի ժամանակս մեր , ասէ , յաւատարմին իւրում “Արդին մարդոյ յորժամ դպցէ , համարիցին թէ դոսնիցէ հաւատս յերկրի⁶³” : Յետանեմք զի զոր կանխադրին ասաց , այն եւ ի դուռս : Չգին հաւապք յերկիւղն Աստուծոյ , յօրէնս արդարութեան , ի սէր եւ ի գործս արդեանց : Չաճէ ոք զմտաւ զահ եւ զերկեւղ հանդերձելոցն , զօրն Յեառն եւ զարմոնութիւնն Աստուծոյ . եւ զպատիժս պատուհասից որ ի վերայ անհաւատիցն դալոց են , եւ զտանջանսն եւ զքերանս

յաւխեմեական որ զայնոցն պատասանալ կան, ընդ չեք որ որ առնու ի Ժոս: Յորմ, զանդիւնք իւ իւր՝ մտաց մտաց, թէ արդարեւ հաւատացք իւ: Բանք չհաւատաց ամենեւին, եւ երբեք իւ ոչ. թէ հաւատացք, ապա եւ զայլ եւս լինէր. եւ եթէ ոչ, եւս, ապա եւս արդէր իւ:

Յորդանոսք զուարթացուցուք զանմեա, զիւրեք, որ, ապա ձեռնհաս իցեմք. եւ ի բաց թօթաբեալ զմեան ճրամած քուն առաջնայ դատարկութեանն, զիւրեք ի պահպանութիւն եւ ի մշակութիւն պատուիրանաց թեառն: ի իցուք նշխարիք որպիսիս ինքն եւս պատուէր զի իցեմք ասելովն. «Նղիցին դռովք ձեր պնդեալք ընդ մէջս եւ ճրագունք լուցեալք. եւ դուք նմանալք մարդկան որ ահն ունիցին տեսան իւրեանց թէ երբ դառնայք ի հարսանեաց, զի յորժամ դայք, եւ բախիցէ, բանայցեն նմա: Նքանի իցէ ծառայիցն այնոցիկ զորս եկեալ Տէքն դատանիցէ արթուն»⁶²: Պարտ եւ պատշաճ է զմէջս պիտիւ, զի մի յորժամ որ չուոյն հասանիցէ, արգելեալս եւ խափանեալս զմեզ դատանիցէ: Սուսաւոր լինիցի լցոն մեր դործովք հաճութեանց եւ մեծապայծառ փայլեցէ, զի յաշխարհական գիշերոյն ի լուսաւորութիւն յաւիտեանական պայծառութեանն ժամանեցուցանիցէ: Սպասեցողք մեծաւ փութով միշտ եւ զգուշութեամբ յանկարծ թեառն դալոյ, զի յորժամ նայն բախիցէ, արթուն կայցեն հաւատք մեր, առնուլ զիտխարէնս տքնութեանն ի թեառնէ: Թէ պահեցին այն պատուիրանք, թէ յարգեցին այն խրատք եւ հրամանք, ապա չըմբռնիմք ի քունն խարէութեամբ սատանայի, եւ ծառայք արթունք թաւաւորեցողք յիշխանութեանն Վրիստոսի:

¹ Մատթ. Ե. 13, ² Անդ. Ժ. 16, ³ Անդ. ԺԹ. 17, ⁴ Յովհ. ԺԵ. 14, 15.
⁵ Մատթ. Ի. 24, ⁶ Բ. Կոր. ԺԱ. 13—15, ⁷ Մատթ. ԺԶ. 18, 19, ⁸ Յովհ. ԻԱ. 16, ⁹ Անդ. Ի. 21—23, ¹⁰ Եբդ. Զ. 8, ¹¹ Եփես. Դ. 4—6, ¹² Մատթ. ԺԲ. 30, ¹³ Յովհ. Ժ. 30, ¹⁴ Ե. Յովհ. Ե. 8, ¹⁵ Յովհ. ԺԹ. 23, 24, ¹⁶ Գ. Թադ. ԺԱ. 31, 32, ¹⁷ Յովհ. Ժ. 16, ¹⁸ Ե. Կոր. Ա. 10, ¹⁹ Եփես. Դ. 3, 4, ²⁰ Եփես. Բ. 18, 19, ²¹ Եւբ. ԺԲ. 46, ²² Սաղմ. ԿԵ. 7, ²³ Ա. Յովհ. Բ. 19, ²⁴ Ե. Կոր. ԺԱ. 19, ²⁵ Սաղմ. Ա. 1, ²⁶ Բ. Տիմ. Բ. 17, ²⁷ Երեմ. ԻԳ. 16—23, ²⁸ Անդ. Բ. 13, ²⁹ Մատթ. ԺԶ. 20, ³⁰ Անդ. ԺԶ. 19, 20, ³¹ Դաւ. Գ. 98, ³² Մատթ. ԺԱ. 25, ³³ Մատթ. Ե. 23, 24, ³⁴ Երեմ. Դ. 8, ³⁵ Ե. Կոր. ԺԳ. 2—8, ³⁶ Յովհ. ԺԵ. 12, ³⁷ Ա. Յովհ. Դ.

16: ³⁸ Բարի. ժ. 6: ³⁹ Բարի. է. 22, 23: ⁴⁰ Բարի. ժ. 29 — 31,
⁴¹ Բ. Տիմ. Գ. 1—9: ⁴² Բարի. ժ. 23: ⁴³ Սեր. Ի. 28: ⁴⁴ Ա. Կար. ժ. 33:
⁴⁵ Բարի. ժ. 14: ⁴⁶ Տիմ. Գ. 11: ⁴⁷ Թիմ. ժ. 2: ⁴⁸ Բարի. է. 9:
⁴⁹ Գ. Թիմ. ժ. 14: ⁵⁰ Յու. Գ. 11: ⁵¹ Բարի. ժ. 22: ⁵² Ղուկ. ժ. 48:
⁵³ Անդ. ժ. 14: ⁵⁴ Հուս. Գ. 3: ⁵⁵ Թիմ. Գ. 6: ⁵⁶ Եփես. Ե. 6,
 7: ⁵⁷ Բարի. Լ. 13 — 16: ⁵⁸ Յու. ժ. 27: ⁵⁹ Բարի. է. 9:
⁶⁰ Գործք. Գ. 32: ⁶¹ Անդ. Ա. 14: ⁶² Ղուկ. ժ. 8: ⁶³ Անդ. ժ. 35 — 37:

UNIVERSITY OF MICHIGAN

3 9015 04146 5207

Ի ՎԻԻՆՆԵ
Ի ՎԵՆՍ ԳԵՂՏԳԵՆ Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ
1846